

TORRENTS I BERTRANA, RICARD. *QUÈ ÉS LA UNIVERSITAT, O DE LA CONVENIÈNCIA DE RELLEGIR HUMBOLDT*. VIC: UNIVERSITAT DE VIC, 2007

Com és ben sabut, l'any 1999 es va signar la Declaració de Bolonya, en l'intent d'aconseguir un espai universitari europeu d'educació superior per al 2010 i promoure'l eventualment fora d'Europa. Van signar la declaració vint-i-nou països europeus. En altres aspectes, la declaració pretén promoure la mobilitat dels estudiants i dels professors, propiciar la dimensió europea en l'educació superior i la seva competitivitat i afavorir els nivells d'ocupació en el mercat europeu. De fet, la Declaració de Bolonya ha posat en marxa un procés de revisió de l'espai universitari sobre aquests dos punts: 1) Reordenació dels estudis, per facilitar l'assimilació dels diversos sistemes universitaris europeus pel que fa a cicles i titulacions, 2) Creditatge dels estudis segons el European Credit Transfer System (ECTS), que inclou, a banda de la tradicional classe magistral, altres modalitats com la tutoria col·lectiva, la tutoria personalitzada i el treball personal de l'alumne.

Davant d'aquesta realitat no ha d'estranyar que Ricard Torrents triés el tema de la universitat per impartir la seva lliçó de jubilació, que, en complir setanta anys, va donar a l'Aula Magna de la Universitat de Vic el 27 d'abril de 2007, parlament que va anar precedit per un encomi del doctor Ramon Pinyol i Torrents.⁸ Cal destacar l'itinerari formatiu de Ricard Torrents, en un camí que va de Vic a Barcelona, tot passant per Roma i Tubinga. Altrament, es dona compte i raó de les seves diferents empreses culturals: el verdaguerisme, les acti-

8. El parlament de Ricard Torrents també es pot trobar a la *Miscel·lània Ricard Torrents: Scientiae patriaeque impendere vitam*, Vic, Eumo, 2007, p. 805-828. (En ambdós casos es reproduïeix el text fundacional de la Universitat de Berlín de Wilhelm von Humboldt.)

vitats editorials i el projecte universitari de Vic. En relació amb el parlament de Ricard Torrents, destaca la seva visió de la Universitat de Vic, en el marc de l'àmbit universitari català dins del panorama general europeu. Igualment, Ricard Torrents es refereix a les seves universitats: el Seminari de Vic en la fase terminal, la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma en l'esclat del Concili Vaticà II (1962-1965) i la Universitat de Tubinga en la febrada revolucionària del Maig de 1968. Justament a Tubinga, Ricard Torrents hi va ser introduït pel filòsof Ernst Bloch (1885-1977) en un seminari dedicat a la lectura i discussió d'una obra que, sota el títol de *La idea de la universitat alemanya*, recull els cinc escrits bàsics de la seva refundació per mitjà de l'idealisme clàssic i del realisme romàntic. Ricard Torrents també va freqüentar la Universitat de Barcelona en l'etapa de la transició a la democràcia, i ha conegut altres universitats d'Europa i del món en viatges i operacions d'intercanvi, sense oblidar l'Institut d'Estudis Catalans, que sense ser universitat, sinó acadèmia, va ser fundat l'any 1907 per suplir les mancances de la universitat d'aleshores.

Ara bé, molt més que per les seves universitats, el nostre protagonista va ser captivat per la mística universitària de què parlava Pere Bosch i Gimpera després dels seus viatges d'estudi a Alemanya. La història de les institucions ensenya —comenta Torrents— que la universitat és una d'aquelles que crea, en versió laica, una adhesió, semblant a la religiosa, als ideals i a les formes de vida que giren a l'entorn de la ciència. Amb aquest plantejament és lògic que Torrents optés per la figura de Wilhelm von Humboldt (1767-1835) i que fixés la seva atenció en el seu text fundacional de la Universitat de Berlín. Traduint-lo, Torrents fa una última contribució a la seva dedicació a la Facultat de Traducció i paga un antic deure, conret quan l'any 1989 va estudiar aquest text en els «Orígens i característiques de la idea d'universitat catalana» (*Les raons de la Universitat*. Vic: Eumo, 1993). Quan proposa aquesta versió, que lliura a la comunitat universitària amb motiu de l'inici del seu període com a professor emèrit a la universitat que ha contribuït a fundar, el professor Torrents considera que aquest text constitueix un referent ineludible per al pensament sobre la universitat fins als nostres mateixos dies. Es tracta —com és conegut— de la «Memòria» que va escriure Wilhelm von Humboldt l'any 1809 i que va inspirar la refundació de la Universitat de Berlín i de la xarxa d'universitats alemanyes, que es convertiren en el model més admirat i imitat del món. Ens trobem, doncs, davant del model «humboldtian», o d'universitat científica, caracteritzat per la unió indivisible de docència i recerca. D'acord amb aquests antecedents, Ricard Torrents formula el seu credo universitari: «Crec en la universitat científica o humboldtiana que té per objectiu ensenyar i investigar la ciència com un problema encara no resolt del tot, que ha de ser, per tant, objecte de constant recerca compartida del professor i de l'estudiant, units per investigar-lo junts».

De fet, a les pàgines de Humboldt (amb les de Schelling, Fichte, Schleiermacher i Steffens, a les quals més endavant s'afegirien les de Nietzsche, Weber, Scheler i Jaspers) hi ha el nucli dur del pensament sobre la universitat, la ciència i la cultura d'Occident. Es fa difícil en una recensió sintetitzar l'ideari universitari de Wilhelm von Humboldt, per bé que entre les idees més importants es poden anotar les següents: 1) La preeminència absoluta de la ciència pura, objectiva, en totes les activitats docents i de recerca per tal d'aconseguir la formació subjectiva. 2) La prevalença dels principis de solitud i llibertat, o sigui de responsabilitat individual i d'autonomia personal, tant en el professor com en l'estudiant, d'una banda, i de les sinergies solidàries entre professors i alumnes, de l'altra. 3) El paper de l'Estat en la universitat i en l'educació en general, a partir del principi que «el nomenament dels professors universitaris s'ha de reservar exclusivament a l'Estat» (p. 41), sobre la base que acadèmia, universitat i instituts —per bé que són tres parts independents i alhora integrants de conjunt—, «totes tres estan sota la direcció i l'alta tutela de l'Estat, però les dues últimes més i la primera menys». 4) La diferència radical entre escola i universitat: allà s'hi aprenen els problemes resolts; aquí mestre i aprenent junts hi fan recerca de problemes no resolts de manera que el professor necessita tant dels alumnes com els alumnes del professor. En resum, ens trobem davant de la universitat de l'esperit, tal com es desprèn del següent fragment de la memòria de Wilhelm von Humboldt: «primerament derivar-ho Tot d'un sol principi primordial (per mitjà del qual les explicacions de la natura, per exemple, s'aniran elevant de l'estat mecànic al dinàmic, d'aquest a l'orgànic i a la fi al psíquic en la comprensió més àmplia); segonament conformar-ho Tot amb un ideal; articular, en fi, aquell principi i aquest ideal en una idea» (p. 36).

Així, doncs, la Universitat de Berlín, fundada per Humboldt l'any 1810, es va convertir, amb el treball del seminari (per als estudis humanístics) i del laboratori (per als estudis científics), sense oblidar la pràctica clínica pel que fa a la medicina, en un model per a les altres universitats germàniques. Per a Humboldt, queda clar que la cooperació entre professors i alumnes —a banda dels principis de solitud i llibertat— constitueix una exigència irrenunciable per avançar en el camí de la ciència que es troba sempre en situació de recerca. En aquesta direcció, les paraules de Humboldt quan parla de les relacions entre mestre i alumnes també són inequívocues: «El primer no és aquí per als segons, sinó que tots, professor i estudiants, hi són per a la Ciència; la feina d'ell depèn de la presència d'ells i, sense ells, la feina del professor no aniria endavant; si els estudiants no acudissin espontàniament al seu entorn, el professor hauria d'anar a buscar-los, per tal d'aproximar-se més al seu objectiu per mitjà de la unió de les dues forces, de la pròpia, experta però per això mateix parcial i no tan vivaç

com la dels joves, amb la d'ells, més feble però també més independent, valenta i expansiva en totes direccions» (p. 34).

Amb la consolidació d'Alemanya com a gran potència poc després de la seva unificació (1871), i sobretot gràcies als triomfs de Sadowa (1866) i Sedan (1870) davant austríacs i francesos, la monarquia guillermina —Guillem I (1871-1888) i Guillem II (1888-1918)— va desenvolupar una lluita per la cultura (*Kulturkampf*) que, amb el suport de la política de Bismarck, ràpidament va assolir una dimensió científica i tecnològica que es va posar al servei de la indústria i del militarisme. Així l'antiga *Bildung* neoclàssica, arrelada en la tradició humanística de Goethe i Schiller i que combinava l'aprenentatge clàssic i el cultiu humanístic, va donar pas a un seguit de seminaris, laboratoris i instituts científics que es van convertir en l'eix central de la universitat germànica, que va insuflar una mena de mística al treball universitari, des del moment que se sentia la universitat a manera d'una comunitat d'investigadors que, al voltant dels grans professors, observaven el lema humboldtià de solitud i llibertat, és a dir, romandre al marge dels quefers quotidians tot gaudint d'una plena llibertat per sortir a la recerca de la veritat científica, una veritat que resta al servei de l'esperit entès com a creació lliure de la creació intel·lectual i cultural humana. No hi ha cap mena de dubte: sense la seva universitat —la universitat que va promoure i endegar Wilhelm von Humboldt— no hagués estat possible el prestigi científic i el poder militar de l'Alemanya dinovena, de l'Alemanya que va ser un referent en tot el món occidental fins ben entrat el segle XX.

Conrad Vilanou i Torrano